

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

№9

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2025
sentyabr

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 - Texnika fanlari
08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[™]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

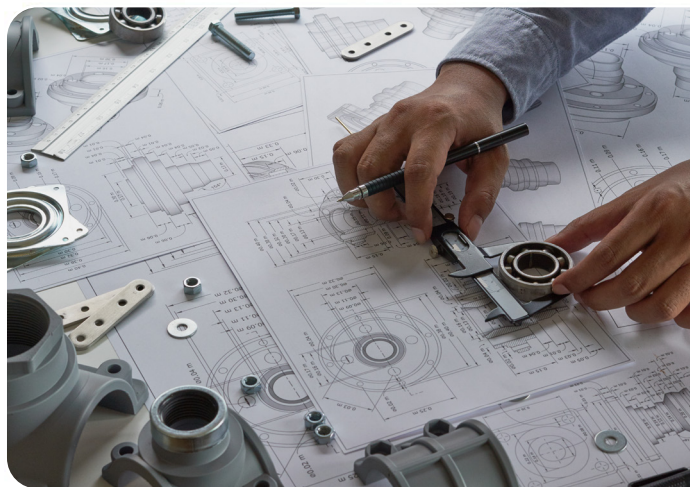
ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr,
520 sahifa, sentyabr, 2025-yil.

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'aforovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Muhammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellashtirish
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

Olmazor tumanining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari va boshqaruv tizimini tahlil qilish	12
Muminov Fazliddin Xusniddin o'g'li	
Transport va logistika sohalarida sun'iy intellektni qo'llash istiqbollari	19
Usmonov Abbos Valijon o'g'li	
Using matrix analysis methods in marketing strategy in manufacturing enterprises	23
Sheraliev Axror Sodiqovich	
Yer osti konlari suvlari haydash tizimida ejektorli nasoslarni qo'llash imkoniyatlarini tadqiq qilish	30
Xatamova Dilshoda Narmuratovna, Yuldasheva Mohinur Abduxakim qizi	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari kreditlash amaliyotining me'yoriy jihatlari va huquqiy asoslari	37
Kaxxarov Ulug'bek Xalmatovich	
Eksport salohiyatini boshqarishda ishlab chiqarish faoliyatini baholash metodologiyasi	42
Qodirov Humoyun Tolibjon o'g'li	
Xizmat ko'rsatish korxonalarining raqamli iqtisodiyotga o'tishida xodimlarning mehnat munosabatlari	46
Kurbonova Raxima Jamshedovna	
Transport tizimining Markaziy Osiyo mamlakalarining milliy iqtisodiy o'sishga ta'sirini hozirgi holati	49
Narziyev Umidjon Baxrillayevich	
Loyiha risklarini boshqarishda risklarni samarali kamaytirish usullari va innovatsion yondashuvlar	54
Marufhanov Davron Xasanovich	
Интеграция ESG-факторов в страховой сектор: возможности, барьеры и развитие рынка	58
Юсуфов Асфандиёр Элдор угли	
Erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya loyihalarini samarali moliyalashtirish yo'nalishlari	63
Yuldashev Baxtiyor Gayradjonovich	
Oliy ta'lim tashkilotlarida daromadlar va xarajatlarni shakllantirish konsepsiyasi	67
Kurbanov Jaloladdin Yuldashbayevich	
“Intellectual mulk”, “Intellectual kapital”, “Nomoddiy aktiv” tushunchalari o'rtasidagi munosabat hamda ulardagi o'zaro bog'liqlik	73
N.D.Maxmudova	
Temir yo'l vokzallarida qo'shimcha xizmatlar rivojlanishi: iqtisodiy samaradorlik va moliyaviy barqarorlik omili	77
Iskandarov Kudrat Shuxratovich	
Iqtisodiyotning agrar sektori salohiyatini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari	83
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Rivojlangan mamlakatlar tajribasi asosida yashirin iqtisodiyotni fiskal vositalar bilan tartibga solish strategiyasi	87
Ergasheva Malikaxon Avazxon qizi	
Iqtisodiyotning real sektorida investitsion loyihalarni moliyalashtirishdagi muammolar	91
Qosimova Lola Sultanovna	
Mashinasozlik sanoati tarmog'ini rivojlantirishda yashil texnologiyalarni tadbiq etish usullari va yo'llari	96
Xursandov Komiljon Maxmatkulovich	
Innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida mintaqalar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishidagi qiyinchiliklar va imkoniyatlar	100
Rajabov Alibek Xushnadbekovich	

Ways to enhance financial transparency in utility service organizations through the digitalization of internal audit mechanisms.....	106
Primova Shakhnoza Komiljonovna	
Temir oksidli pigmentlarning ishlab chiqarish manbalari va jahon bozorida rivojlanish tendensiyalari	110
Askarova Nilufar Musurmanovna, Axmedova Nigora Erkin qizi	
Potential GDP Estimation and Output Gaps in Emerging Economies: A Comparative Review	120
Mukhammedova Azizakhon Ikromjon kizi	
Tijorat banklari likvidligiga indikativ foizlarning ta'sirini baholash.....	124
Tursunpo'latov Sohbnazar Kasimjon o'g'li	
Respublikamizda yetishtirilayotgan jun xomashyosining miqdori va texnologik xususiyatlari tahlili.....	131
Ismoyilov I.B., Qayumov J.A., Ismoyilov F.B., Qo'ldoshev E.I.	
Mahalla instituti asosida kambag'allikni qisqartirishda targetlash mexanizmlarining samaradorligi	137
Baratov J.N.	
Tijorat banklarida aktivlar boshqaruvini tashkil etish mexanizmlari	144
To'ychiyev Otabek Shamshiyevich	
Оптимизация жилищной инфраструктуры с учетом инсоляции и урбанизации как фактор региональной экономики.....	150
Далиев Ахтам Шарафутдинович	
Harbiy ta'lim muassasalarida mashg'ulotlarni tashkil etishda intellektual o'qitish tizimlarining roli.....	154
Maxamadov Rustam Xabibullayevich, Djamatov Mustafa Xatamovich	
Valyuta operatsiyalarini amalga oshirish mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha xorij tajribasi.....	160
Xoshimov Og'abek Nizomjon o'g'li	
Qurilish sanoati korxonalarida innovatsiyalarni boshqarishning o'ziga xos xususiyatlari	169
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
Jismoniy shaxslardan undiriladigan "daromad" solig'ining iqtisodiy tahlili	173
Ergasheva Lobar Raxmatulla qizi	
Hududlarda inson salohiyatini takomillashtirish yo'llari.....	180
Tojiyeva Muhayyo Valiyevna	
Banklar reytingini prognoz qilishning ekonometrik tahlili	188
Karabaev Nodir Abduhamidovich	
Raqamli iqtisodiyot rivojida yangi bank xizmat turlarini rivojlantirish istiqbollari	201
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyevena	
O'zbekistonda makroiqtisodiy barqarorlik va o'rta muddatli soliq-budjet siyosatining ahamiyati.....	207
Sharopov Dilshodjon Raxmatullayevich	
Tijorat banklarining resurs bazasini mustahkamlash muammolari va ularni raqamli texnologiyalar orqali bartaraf etish yo'llari.....	211
Mirpulatova Luiza Mansurovna	
O'zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishning iqtisodiy-ijtimoiy oqibatlarini tahlili.....	216
Xatamov Nurbek Ochildiyevich	
O'zbekiston turizm sohasida innovatsion faollikni oshirishning shakllari	222
Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li	
Turizm va mehmonxona industriyasida xizmatlar sifatini oshirishda yashil texnologiyalarni joriy etish jarayonida innovatsiyalar va tadbirkorlik amaliyotining o'rganilishi	227
Kamolova Mohinur Iskandarovna	
Davlat ulushi 50 foiz va undan yuqori bo'lgan aksiyadorlik jamiyatlarida dividend siyosati.....	239
Suyunov Otabek Shuxrat o'g'li	

Big data и искусственный интеллект как драйверы цифровой экономики	242
Бозорова Ирина Жуманазаровна	
Mahalliyashtirish asosida mahsulotlar ishlab chiqarish ko'rsatkichlari tahlili va rivojlantirish istiqbollari (Namangan viloyati misolida)	247
Mirzabaev Xusniddin Muxamadjonovich	
Temir yo'l transportida yo'llarni ta'mirlash korxonalarini faoliyati samaradorligini oshirish	254
Allabergenov Sherzod Maksudbayevich	
Актуальные вопросы финансирования инвестиционных проектов	259
Шомуродов Равшан Турсункулович. Рашидова Дилфуза Ганиевна	
Milliy darajada iqtisodiy xavfsizlikning ekologik omillari.....	266
Ibrogimov Sherzodbek Xalimjon o'g'li	
Zamonaviy texnologiyalar va raqamli yondashuvlarning individuallashtirilgan xizmatlarda tutgan o'rni.....	276
Raxmatov Aziz Tolipovich	
Barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda monetar omillardan samarali foydalanish.....	280
Uskenbayeva Dilnoza Boxodir qizi	
Mahalliy moda brendlarini iste'molchilar kiyinish imijiga ta'sirini ekonometrik baholash	286
Tuxtayeva Oydinoy Normamatovna	
Moliyaviy innovatsiyalarni banklarga joriy etishning afzalliklari	290
Makhmudova Mukhlisa Kodirjon kizi	
Kichik biznesni innovatsion rivojlantirish strategiyasi	295
Muxitdinov Shuxrat Ziyavitdinovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida parrandachilikni rivojlantirishni modellashtirish usullari	299
Bobomuratov Imomkul Islamovich	
Mehnat resurslaridan foydalanishning xususiyatlari va tashkil etish mezonlari	306
Kobilova Zebo Bobokulovna	
Зелёное бюджетирование как инструмент повышения эффективности управления государственными финансами	311
Наимов Шохрух Шарофиддинович	
Soliq ma'murchiligi va raqobat muhitiga oid ilmiy nazariy qarashlar	318
Donaboyev Jahongir Husan o'g'li	
Особенности создание полимерных композиционных материалов на основе вторичного сырья.....	324
Маджидов Абдинаби Аманович	
O'zbekistonning BMT "Elektron hukumatni rivojlantirish indeksi"dagi o'rnini yaxshilash choralari	330
Umarova Durdona Abdumannabovna	
Ekologik auditing axborot bilan ta'minlanishi.....	335
Abdullayev Xurshidjon Nazrullo o'g'li	
Анализ механизмов управления и контроля финансовыми ресурсами на предприятиях с государственной долей, на примере АО "Узметкомбинат"	340
Ахмедов Дилшод Турсункулович	
O'zbekiston Respublikasida QQS ma'murchiligi amaliyoti tahlili.....	347
Eshkarayev Bobir Chariyevich	
Сравнительный анализ отечественных и зарубежных подходов к оценке финансовой устойчивости компаний	354
Утемуратова Магрифа Пердебаевна	
Uy - joy kommunal xo'jaligi sohasida innovatsion loyihalarning iqtisodiy samaradorligini yanada takomillashtirish	359
Berdiyeva Dilfuza Axatovna, Matkomilov Mirjalol Mirkomil o'g'li	

Namangan viloyatida nodavlat maktablar salohiyati.....	363
Abdusattorov Sodiqjon Hakimjon o'g'li	
Kimyo sanoatida loyihalarni baholash va monitoring qilishning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri.....	369
Sabirov Oybek Shavkatbekovich	
Gaz va gazkondensatning harakatlanish qobiliyatini oshirish usullar tahlili	374
Abdirazakov Akmal Ibragimovich, Boymurodov Boynazar Muradillayevich	
O'zbekiston sharoitida Agile davlat boshqaruvining kelajak istiqbollari	379
Sayfiyev Jasur Ravshanovich	
Bank korporativ boshqaruv samaradorligi va uning moliyaviy ko'rsatkichlari.....	384
Temirov Abdulaziz Alimjanovich	
Tijorat banklarining moliyaviy risklari	390
Suxrob Narzullayevich Xolmatov	
Makroiqtisodiy ko'rsatkichlarni ekonometrik modellashtirish va tahlil qilish.....	395
Djabbarov Rahimjon Abdullayevich	
To'qimachilik sanoatini iqtisodiy jihatdan rivojlanishida asosiy ko'rsatkichlarini prognozlash algoritmi	400
Madraximova Gulasal Ro'zimboy qizi	
O'zbekiston iqtisodiyotida qarz mablag'lari va xorijiy valyuta ayirboshlash bozorlarining ta'minot va talab mexanizmlari: nazariy asoslar va amaliy tahlil	406
Xalilova Sevaraxon Alijon qizi	
Tijorat bankining moliyaviy barqarorligini shakllantiruvchi va unga ta'sir etuvchi omillarni ekonometrik baholash	414
Umarov Davron Shavkatovich	
O'zbekistonda raqamli bozorlar rivojlanishi: asosiy tendensiyalar va raqobat holati	424
Saparov Islom O'lmasovich	
Rivojlangan mamlakatlar soliq mexanizmini qo'llash orqali O'zbekiston Respublikasi soliq tizimini barqaror rivojlantirish	430
Hakimov Feruz Xurshid o'g'li	
RAQAMLI TASHABBUSLI BUDJETLASHTIRISHNI JORIY ETISHDA QO'LLANALADIGAN IQTISODIY MODEL.....	437
Xamidov Xabibullo Xikmatulla o'g'li	
NONPARAMETRIC SEQUENTIAL CONFIDENCE ESTIMATION BY FIXED-WIDTH CONFIDENCE INTERVALS: ASYMPTOTIC CONSISTENCY AND ASYMPTOTIC EFFICIENCY	444
Tursunov Gafur Tairovich	
DAVLATNING BUDJET SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISHNING DOLZARB MASALALARI.....	453
A.A. Ismailov	
"HOZIRGI RAQAMLI ASRDA STARTAPLARNING IQTISODIY RIVOJLANISHGA TA'SIRI"	459
Sultonov Omon Juma o'g'li	
MA'LUMOTLARNI TOZALASH VA OPTIMALLASHTIRISHNING STATISTIK USULLARI	463
Qosimjonov G'ulomjon Qosimovich	
XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAYYORLANGAN MOLIYAVIY HISOBOT AUDITINI O'TKAZISH XUSUSIYATLARI	467
Meliev Isroil Ismoilovich	
YAPONIYA TIJORAT BANKLARIDA DEPOZIT OPERATSIYALARNI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	473
Rahimov Akmal Matyaqubovich	
OLIY TA'LIM TIZIMIDA TA'LIM SIFATI VA OLIY TA'LIM TASHKILOTLARI REYTINGINI SHAKLLANTIRISH: AXBOROT-TAHLILY DASHBOARD YONDASHUVI	481
Bozorova Muazzam Hamid qizi, Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi	
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARIGA BAHO SHAKLLANISHI VA UNI SAMARALI BOSHQARISH	487
B. Djurayev	

TIJORAT BANKLARI RAQOBATBARDOSHLIGIGA KORPORATIV BOSHQARUV VA SHAFFOFLIKNING TA'SIRI	494
Abduraxmanova Matluba Maxamadaminovna	
IJTIMOY YORDAM JAMG'ARMALARI MABLAG'LARINI G'AZNACHILIK ORQALI MARKAZLASHGAN YURITISHNING ILMIY ASOSI	500
Dovutov Faxriddin Javliyevich	
IPO JARAYONINING IQTISODIY MOHIYATI VA AKSIYADORLIK JAMIYATLARI RIVOJLANISHIDAGI ROLI	511
Mamatmurodov Alisher Saparboyevich	
ICHKI AUDIT SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING ILMIY-METODIK ASOSLARI VA BUXGALTERIYA MA'LUMOTLARIDAN FOYDALANISH MEXANIZMLARI	519
Xamidov Javoxir Shavkat o'g'li	

ICHKI AUDIT SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING ILMIY-METODIK ASOSLARI VA BUXGALTERIYA MA'LUMOTLARIDAN FOYDALANISH MEXANIZMLARI

Xamidov Javoxir Shavkat o'g'li

Urganch davlat universiteti

mustaqil tadqiqotchisi

javoxir22282@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada global iqtisodiy integratsiya, raqamli transformatsiya hamda xalqaro moliyaviy standartlar (IFRS, ISA, COSO) joriy etilishi sharoitida ichki audit tizimining korxonaga boshqaruvidagi o'rni va ahamiyati tadqiq etilgan. Ichki audit moliyaviy nazorat vositasi sifatida emas, balki strategik boshqaruv va risklarni boshqarish instrumenti sifatida talqin qilinadi. Buxgalteriya hisobi ichki auditning asosiy axborot bazasi sifatida moliyaviy natijalarni tahlil qilish, resurslardan foydalanish samaradorligini baholash va audit dalillarini shakllantirishdagi roli asoslab berilgan. Shuningdek, raqamli texnologiyalarning (AI, ERP, data analytics) audit samaradorligini oshirishdagi imkoniyatlari yoritilgan. Tadqiqot natijalari ichki auditni mezonlashgan baholash orqali korporativ shaffoflik, investitsion ishonch va barqaror rivojlanishni ta'minlash mumkinligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: ichki audit, buxgalteriya hisobi, global iqtisodiy integratsiya, raqamli transformatsiya, moliyaviy shaffoflik, risklarni boshqarish, audit samaradorligi, xalqaro moliyaviy standartlar.

Abstract: This article examines the role and significance of the internal audit system in enterprise management in the context of global economic integration, digital transformation, and the implementation of international financial standards (IFRS, ISA, COSO). Internal audit is interpreted not only as a tool of financial control but also as an instrument of strategic management and risk management. The role of accounting as the main information base for internal audit is substantiated in analyzing financial results, evaluating resource efficiency, and forming audit evidence. Additionally, the potential of digital technologies (AI, ERP, data analytics) in enhancing audit efficiency is highlighted. The research findings demonstrate that through standardized evaluation of internal audit, it is possible to ensure corporate transparency, investment confidence, and sustainable development.

Keywords: internal audit, accounting, global economic integration, digital transformation, financial transparency, risk management, audit efficiency, international financial standards.

Аннотация: В данной статье исследуется роль и значение системы внутреннего аудита в управлении предприятием в условиях глобальной экономической интеграции, цифровой трансформации и внедрения международных финансовых стандартов (IFRS, ISA, COSO). Внутренний аудит рассматривается не только как инструмент финансового контроля, но и как средство стратегического управления и управления рисками. Обоснована роль бухгалтерского учета как основной информационной базы внутреннего аудита в анализе финансовых результатов, оценке эффективности использования ресурсов и формировании аудиторских доказательств. Также освещаются возможности цифровых технологий (AI, ERP, data analytics) в повышении эффективности аудита. Результаты исследования показывают, что посредством стандартизированной оценки внутреннего аудита можно обеспечить корпоративную прозрачность, инвестиционное доверие и устойчивое развитие.

Ключевые слова: внутренний аудит, бухгалтерский учет, глобальная экономическая интеграция, цифровая трансформация, финансовая прозрачность, управление рисками, эффективность аудита, международные финансовые стандарты.

KIRISH

Global iqtisodiy integratsiya, raqamli transformatsiya va xalqaro moliyaviy standartlarning (IFRS, ISA, COSO) joriy etilishi ichki audit tizimining rolini keskin oshiradi. Korxonalar global bozorlar bilan bog'lanmoqda, moliyaviy oqimlar murakkablashmoqda, boshqaruvda shaffoflik talablari kuchaymoqda. Ichki audit endi faqat moliyaviy nazorat emas, balki strategik boshqaruv instrumenti sifatida qaraladi va u korxonani raqobatga tayyorlashda muhim o'rin tutadi. Buxgalteriya hisobi ichki auditning asosiy axborot bazasi bo'lib, moliyaviy natijalarni tahlil qilish va resurslardan foydalanish samaradorligini aniqlash imkonini beradi. Moliyaviy hujjatlarning to'g'riligi va hisob siyosatiga muvofiqligini ta'minlaydi. Naqd pul, asosiy vositalar, zahiralalar, qarzlilar va foyda bo'yicha to'liq axborot beradi. Audit dalillarini shakllantirish uchun asosiy manba bo'lib xizmat qiladi.

Hozirgi global iqtisodiyotda ichki auditning dolzarbligi korporativ barqarorlik, raqamli transformatsiya, kiberxavfsizlik va xalqaro shaffoflik talablari bilan bog'liq. Ichki audit korxonalar uchun barqaror rivojlanishning kafolati bo'lib, investitsion ishonchni oshiradi.

1. Ichki audit global iqtisodiyotda korporativ ishonch va shaffoflikni ta'minlovchi muhim tizimdir.
2. Buxgalteriya ma'lumotlari audit dalillari va strategik qarorlarni asoslash uchun asosiy resursdir.
3. Raqamli texnologiyalar (AI, ERP, Data Analytics) audit samaradorligini oshiradi.
4. Ichki auditni samaradorlik mezonlari orqali baholash korxonaga raqobat ustunligini beradi.
5. Xalqaro tajriba asosida mezonlashgan baholash tizimi milliy audit siyosatini takomillashtiradi. Moliyaviy intizom buzilishlarini aniqlash va ularni bartaraf etish uchun tahliliy asos yaratadi.

Ichki audit — bu korxonada ichidagi mustaqil nazorat tizimi bo'lib, u faoliyatning qonuniyligi, samaradorligi va tejamlorligini baholaydi. U quyidagi asosiy jihatlarni o'z ichiga oladi:

- Resurslardan foydalanish samaradorligini baholash;
- Moliyaviy risklarni aniqlash va kamaytirish;
- Boshqaruv qarorlarini axborot bilan ta'minlash;
- Ichki nazorat tizimini takomillashtirishga ko'maklashish.

Bu esa korxonaning moliyaviy barqarorligini oshiradi, risklarni boshqarish tizimini mustahkamlaydi, tashkiliy samaradorlikni baholash imkonini beradi, Shaffoflik va javobgarlik madaniyatini rivojlantiradi va investorlar, aktsiyadorlar va davlat organlari ishonchini mustahkamlaydi.

Ichki audit jarayonining mazmuni quyidagi bosqichlarni qamrab oladi:

1. Rejalashtirish bosqichi – risk tahlili va audit dasturini ishlab chiqish.
2. Ma'lumot to'plash va tahlil qilish – buxgalteriya hisobi, hujjatlar, statistik ma'lumotlarni o'rganish.
3. Baholash bosqichi – aniqlangan kamchiliklar, qonunbuzilishlar va risklarni tahlil qilish.
4. Hisobot va tavsiyalar – aniqlangan muammolarni bartaraf etish uchun takliflar ishlab chiqish.
5. Nazorat va monitoring – tavsiyalarni bajarilishi ustidan kuzatuv.

MAVZUGA DOIR ADABIYOTLAR SHARHI

Ichki audit tashkilotlarda buxgalteriya hisobining ishonchliligini ta'minlash, boshqaruv qarorlarini asoslash va resurslardan oqilona foydalanishni nazorat qiluvchi muhim mexanizm hisoblanadi. Xalqaro tadqiqotlarda ichki audit samaradorligini belgilovchi mezonlar va buxgalteriya (moliyaviy hisobot) ma'lumotlarining ichki audit jarayonidagi o'zni keng o'rganilgan.

Arena va Azzone ichki audit funksiyasi samaradorligi auditorlar jamoasining professional xususiyatlari, audit jarayonlarining yetukligi va riskka asoslangan yondashuv bilan bevosita bog'liq ekanini asoslaydi. Alzeban va Gwilliam tadqiqotlari rahbariyat qo'llab-quvvatlashi, auditorlar mustaqilligi, malakasi va resurslar bilan ta'minlanganlik ichki audit samaradorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi. Cohen va Sayag tashkiliy qo'llab-quvvatlash auditorlarning individual kasbiy omillariga nisbatan muhimroq ekanini ta'kidlaydi.

Mihret va Yismaw ichki audit samaradorligida mustaqillik, rahbariyat yordami hamda buxgalteriya ma'lumotlariga to'liq kirish audit dalillarining ishonchliligini oshirishini aniqlagan. Sarens va De Beelde ichki auditning risklarni boshqarishdagi maslahat funksiyalari kuchayib borayotganini, biroq mustaqillik muvozanatini saqlash zarurligini qayd etadi. Abbott, Parker va Peters audit qo'mitasi nazoratining ichki audit faoliyati ko'lami va mazmuniga ta'sirini asoslaydi.

Gramling va hammualliflar ichki auditni korporativ boshqaruvning muhim tayanchi sifatida baholab, uning buxgalteriya axboroti sifati va tashqi auditga tayanish darajasini oshirishini ko'rsatadi. Prawitt, Smith va Wood yuqori sifatli ichki audit moliyaviy hisobotlardagi buzilishlarni kamaytirishini empirik jihatdan isbotlaydi.

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili ichki audit funksiyasi sifati va tashkiliy qo'llab-quvvatlash mavjud bo'lgan sharoitda IFRS asosidagi moliyaviy hisobotlar hamda ERP va raqamli tizimlardan olingan buxgalteriya ma'lumotlari orqali audit samaradorligini va korporativ boshqaruv sifatini oshirish mumkinligini ko'rsatadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot ichki audit samaradorligini baholash mezonlarini aniqlash hamda buxgalteriya (moliyaviy hisobot) ma'lumotlarining ichki audit jarayonidagi ahamiyatini asoslashga qaratilgan. Tadqiqotda tizimli va qiyosiy tahlil, ilmiy adabiyotlarni umumlashtirish, induktiv va deduktiv xulosa chiqarish usullaridan foydalanildi. Xalqaro empirik tadqiqotlar asosida ichki audit samaradorligi auditorlarning mustaqilligi, kompetensiyasi, tashkiliy qo'llab-quvvatlanishi va buxgalteriya axborotlariga kirish imkoniyati ko'rsatkichlari orqali baholandi. Buxgalteriya ma'lumotlarining o'zni IFRS asosidagi moliyaviy hisobotlar hamda ERP va raqamli tizimlardan olinadigan axborotlarning audit dalillari sifatidagi ishonchliligi orqali tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ichki audit samaradorligini baholash va buxgalteriya ma'lumotlarining ahamiyati ichki audit tizimi korxonada moliyaviy intizomini mustahkamlash, resurslardan samarali foydalanish va xatoliklarni erta aniqlashga xizmat qiladi. Uning samaradorligini baholash uchun quyidagi mezonlar qo'llaniladi. Ichki audit tizimi korxonada moliyaviy intizomini mustahkamlash, resurslardan oqilona foydalanish va boshqaruv qarorlarini sifatli axborot bilan ta'minlashga xizmat qiladi. Audit samaradorligini baholash jarayonida quyidagi mezonlar yordamida ichki nazorat tizimining kuchli va zaif tomonlari aniqlanadi. Ular korxonada strategiyasi, risk boshqaruvi, moliyaviy natijadorlik va inson resurslari samaradorligi bilan uzviy bog'liqdir.

Auditning iqtisodiy samarasi – audit faoliyatidan olingan moliyaviy foyda va tejalgan mablag'lar asosida baholanadi. Tejalgan mablag' / Audit xarajatlari nisbati orqali aniqlanadi. Bu ko'rsatkich ichki auditning iqtisodiy foydaliligini ifodalaydi (1-jadval).

1 -jadval. Ichki audit samaradorligini baholash mezonlari

№	Mezon nomi	Mazmuni	Baholash ko'rsatkichi
1	Audit rejalashtirish sifati	Audit dasturi, risk tahlili, maqsad va muddatlarning aniqligi	Rejalarning bajarilish foizi (%)
2	Aniqlangan kamchiliklar ulushi	Moliyaviy hujjatlar bo'yicha aniqlangan xatoliklar soni va ularning umumiy hajmdagi ulushi	(Xatoliklar / Umumiy tekshiruvlar) × 100
3	Tavsiya va chora-tadbirlarning bajarilishi	Ichki auditorlar tomonidan berilgan tavsiyalarning amalda joriy etilishi	Tavsiyalar bajarilish darajasi (%)
4	Auditning iqtisodiy samarasi	Audit natijasida tejalgan yoki qayta tiklangan mablag'lar miqdori	Tejalgan mablag' / Audit xarajatlari nisbati
5	Audit axborotining ishonchliligi	Hisobotlarning aniqligi, asoslanganligi, hujjatli dalillar bilan ta'minlanganligi	Ichki nazorat bahosi (0–1 oralig'ida)
6	Xodimlar malakasi va mustaqilligi	Auditorlarning malaka darajasi, etik me'yorlarga rioya etish holati	Sertifikatlangan auditorlar ulushi (%)

1-jadvaldan ko'rib turganimizdek, audit rejalashtirish sifati – ichki audit samaradorligining boshlang'ich bosqichi hisoblanadi. Rejalashtirishda risk tahlili, muddatlar aniqligi va resurslar taqsimoti to'g'ri belgilansa, audit natijalari ancha samarali bo'ladi. Rejalarning bajarilish foizi (%) mezonni audit jarayonining aniqlik darajasini ko'rsatadi.

Aniqlangan kamchiliklar ulushi – audit faoliyatining aniqlash qobiliyatini ifodalaydi.

$(\text{Xatoliklar} / \text{Umumiy tekshiruvlar}) \times 100$

formulasi orqali hisoblanadi. Bu mezon orqali korxonada moliyaviy intizomining kuchli yoki zaif tomonlari aniqlanadi.

Tavsiya va chora-tadbirlarning bajarilishi – audit natijasining amaliy ahamiyatini ko'rsatadi. Tavsiyalar bajarilish darajasi (%) yuqori bo'lsa, bu rahbariyatning audit xulosalariga ishonchini anglatadi va boshqaruv madaniyatining yuqori darajasini bildiradi.

Audit axborotining ishonchliligi – hisobotlarning hujjatlar bilan asoslanganligi va aniqligini bildiradi. Ichki nazorat bahosi (0–1 oralig'ida) orqali aniqlanadi. 1 ga yaqin qiymat audit hisobotlarining yuqori ishonchliligini anglatadi. Bu mezonlar asosida ichki auditning samaradorlik indeksi (IASI) quyidagicha hisoblanishi mumkin:

$$\text{IASI} = \sum (w_i \times S_i)$$

bu yerda: w_i — mezonning og'irligi,

S_i — mezon bo'yicha baho (0–1 oralig'ida).

Xodimlar malakasi va mustaqilligi – ichki audit samaradorligining inson resurslariga bog'liqligini ko'rsatadi. Sertifikatlangan auditorlar ulushi (%) yuqori bo'lsa, audit faoliyati xalqaro standartlarga yaqinlashadi va professional etikaga mos bo'ladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari ichki audit samaradorligi auditorlarning mustaqilligi, kasbiy kompetensiyasi, tashkiliy qo'llab-quvvatlanishi hamda buxgalteriya (moliyaviy hisobot) ma'lumotlariga to'liq va ishonchli kirish imkoniyati bilan bevosita bog'liq ekanini ko'rsatdi. Yuqori sifatli ichki audit funksiyasi IFRS asosidagi moliyaviy hisobotlarda xatoliklarni erta aniqlash, daromadlarni boshqarish amaliyotlarini cheklash va korporativ boshqaruv samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Shundan kelib chiqib, tashkilotlarda ichki auditning tashkiliy mustaqilligini kuchaytirish, audit qo'mitalari rolini faollashtirish hamda auditorlarning kasbiy malakasini doimiy oshirib borish maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, ichki audit jarayonida ERP va boshqa raqamli axborot tizimlaridan keng foydalanish, buxgalteriya ma'lumotlarining shaffofligi va audit dalillari sifatini oshirish zarur. Mazkur takliflarning amaliyotga joriy etilishi ichki audit samaradorligini oshirish va moliyaviy boshqaruvning barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Arena, M., & Azzone, G. Factors influencing effectiveness of internal audit departments: An empirical analysis // *International Journal of Auditing*. – 2009. – Vol. 13, No. 1. – P. 43–60.
2. Alzeban, A., & Gwilliam, D. Factors affecting the internal audit effectiveness: A survey of the Saudi public sector // *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*. – 2014. – Vol. 23, No. 2. – P. 74–86.
3. Cohen, A., & Sayag, G. The effectiveness of internal auditing: An empirical examination of its determinants in Israeli organisations // *Australian Accounting Review*. – 2010. – Vol. 20, No. 3. – P. 296–307.
4. Mihret, D. G., & Yismaw, A. W. Internal audit effectiveness: An Ethiopian public sector case study // *Managerial Auditing Journal*. – 2007. – Vol. 22, No. 5. – P. 470–484.
5. Sarens, G., & De Beelde, I. The relationship between internal audit and senior management: A qualitative analysis of expectations and perceptions // *International Journal of Auditing*. – 2006. – Vol. 10, No. 3. – P. 219–241.
6. Abbott, L. J., Parker, S., & Peters, G. F. Serving two masters: The association between audit committee internal audit oversight and internal audit activities // *Accounting Horizons*. – 2010. – Vol. 24, No. 1. – P. 1–24.
7. Gramling, A. A., Maletta, M. J., Schneider, A., & Church, B. K. The role of the internal audit function in corporate governance: A synthesis of the extant internal auditing literature and directions for future research // *Journal of Accounting Literature*. – 2004. – Vol. 23. – P. 194–244.
8. Goodwin, J. A comparison of internal audit in the private and public sectors // *Managerial Auditing Journal*. – 2004. – Vol. 19, No. 5. – P. 640–650.
9. Prawitt, D. F., Smith, J. L., & Wood, D. A. Internal audit quality and earnings management // *The Accounting Review*. – 2009. – Vol. 84, No. 4. – P. 1255–1280.
10. Allegrini, M., & D'Onza, G. Internal auditing and risk assessment in large Italian companies: An empirical survey // *International Journal of Auditing*. – 2009. – Vol. 13, No. 1. – P. 1–19.
11. Endaya, K. A., & Hanefah, M. M. Internal auditor characteristics, internal audit effectiveness, and moderating effect of senior management // *Journal of Economic and Administrative Sciences*. – 2016. – Vol. 32, No. 2. – P. 160–176.

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2025. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100